

Foti Benlisoy: 'Büyük Felaket': Soykırım ve Yüzleşme

Posted on 29/08/2014

Erdoğan'ın 1915 çıkışı üzerine muhtemelen çok şey yazılıp çizilecek. Taziye mesajının bir dış politika hamlesi olduğu aşikâr. Erdoğan (beğenelim beğenmeyelim) bir manevra ustası olduğunu (manevra tutsa da tutmasa da) bir kez daha gösterdi. 1915'in yüzüncü yılına giderken ve AKP iktidarı artan dış basınç karşısındayken isabetli bir 'gaz alma' manevrasıyla, belli ki üzerinde ziyadesiyle çalışılmış bir 'ince ayar' girişimiyle karşı karşıyayız.

Hrant Dink suikastının aydınlatılması hususundaki performansı aşikâr olan ve dilinden 'affedersiniz Ermeni' gibi ifadeler dökülebilen Erdoğan'ın, o çok sevdiği tabirle bu konuda 'samimiyet testinden' geçmesi zor elbet. Ancak bu mesajı bütünüyle küçümsemek, onu sıradan bir taktik manevra olarak görüp es geçmek de pek doğru değil. Soykırımla alakalı olarak ilk defa devlet katında muhatabı Ermeni halkı olan bir taziye mesajıyla karşı karşıyayız. Kullanılan özenli dil, geleneksel "ihanet-inkâr" denkleminde uzak durulması öyle üzerlerinden bir kaleme atlanacak şeyler değil. Birçok yorumcunun belirttiği üzere, mesajın 'olaylar' gibi tabirlerle cürmü failsiz kılması, adeta bir doğal felaket gibi anması, "1915 olaylarının Türkiye karşıtlığı için bir bahane olarak kullanılması" gibi tehditkâr ifadeler ise mesajın ciddi (ve tanıdık) 'faulleri'.

Aslında bu yazı söz konusu mesajın anlam ve ehemmiyeti hakkında kelam etme niyetinde değil. Bu kısa notun naçiz gayesi, adı zamanımızda sıkça zikredilen 'tarihle yüzleşme' bahsinde radikal-devrimci solun nasıl bir tutum alması gereği üzerine. (Radikal-devrimci sol derken kastın, soykırımı soykırım diyemeyen, Ermeni devrimcilerinin kanına giren Talat Paşa gibilerini 'devrimci' ilan etmekte beis görmeyen, her soykırım dendiğinde

'emperyalizm' bahsini açanlar değil elbet. Onları kendi ayıpları ve vicdansızlıklarıyla baş başa bırakmaktan başka çare yok gibi.) Tarihin siyasallaşmış ve muktedirlerin sürekli hamleleriyle alt üst olan bir muharebe meydanı olduğu aşikâr. AKP'nin belki de en büyük başarısı, kendi tarih tasarımını hegemonik hale getirebilmiş olmasıdır. Dolayısıyla bu savaş meydanından kaçmak, başkalarının geçmişinin ardına sığınmak olmaz. Böyle bir kaçış, kendi gelecek tasarımımızdan da feragat etmek demek olur. Dolayısıyla 'yüzleşme', sosyalistler açısından genel geçer bir siyasal başlık, belli yıldönümlerine tıkıştırılmış rutin bir anma eylemi değil, bizzat o geçmişte hangi safta durduğumuzla alakalı temel bir konu. Bugünkü saflarımızı belirleyen dün hangi safta yer almayı seçtiğimiz aslında. Dolayısıyla tarihe ve 'yüzleşme' başlığına dair daha bütünlüklü bir tartışmaya ihtiyacımız var. Aşağıda bu tartışmaya dair bazı genel hususları başlıklar halinde ve biraz da çalakalem özetlemeye çalışacağım:

'Tarihle hesaplaşmanın' ya da 'yüzleşmenin' nötr, siyasal ihtilaflardan, politik-sosyal güç dengelerinden bağımsız bir objektif manası yok. 'Geçmişle yüzleşmek', orada bir yerlerde durup bizi bekleyen 'objektif' bir geçmişin keşfedilmesi, pasif bir biçimde hatırlanması ya da 'tarihçilere bırakılması' değil, onun bugünkü gerçeklik içerisinde yeniden tasarlanmasıdır. Hafızayla ilişkimiz geçmişten çok gelecekle ilgilidir. Nasıl bir geçmişe ihtiyaç duyduğumuz, nasıl bir gelecek tahayyül ettiğimizle doğrudan alakalıdır. Bu anlamda tarihle yaşanan her 'hesaplaşma'nın siyasi bir içeriği vardır. Erdoğan'ın taziye mesajının siyasal ajandasına dair yazının hemen başına bakılabilir...

Geçmiş felaketlerin hatırası bugün karşısında olduğumuz felaketler karşısında bir işaret fişeği işlevi gördüğü ölçüde 'tarihle hesaplaşmanın' radikal bir muhtevası olabilir. Aksi takdirde 'geçmişle yüzleşme', günümüze dair hiçbir özgürleştirici mana taşımayan, geçmişin ehlileştirilmesine, bugünün muktedirlerinin ihtiyaçlarına tabi kılınmasına, dahası bugünün haklılaştırılmasına yol açan bir strateji halini alır. Güncel tahakküm ilişkilerinin 'perdelenmesi' için geçmiş gündeme getirilir; ancak geçmiş felaketlerle bugün arasında bir rabıta kurulmaz, geçmiş orada uzaklarda kendi başına duran bir

şeydir. Oysa mesela 1915'te yaşanan barbarlığın koşul ve nedenlerinin farklı biçim ve adlar altında hâlâ aramızda olduğu bilincini kıskırtmayan bir 'yüzleşmenin' özgürleştirici bir siyasal işlevi olmayacaktır.

Geçmişteki felaketleri yaratan ezme-ezilme ilişkileri ayaktayken dilenmiş (üstelik mesela Dersim vakasındaki gibi ana muhalefet partisini yıpratmak ya da 1915'in yüzüncü yılına giderken oluşacak olumsuz harici tepkileri soğurmak gibi kaygılarla dilenmiş) bir özrüntaziyenin geçmişle gerçek bir 'yüzleşme' sayılması güç. Böyle bir özür ya da taziyeye özgürleştirici bir potansiyele sahip olabilir mi? Gerçek bir 'yüzleşme', ancak üzerine oturduğumuz insani felaketten bambaşka bir bugün ve gelecek tasarımıyla mümkündür.

Muktedirlerin denetimindeki 'tarihle yüzleşmede' geçmişin ancak yası tutulabilir, geçmiş acılara hayıflanılabilir, 'keşke yaşanmasaydı' denilebilir. Mazideki barbarlığın failleriyle bugünkü insani felaketlerin müsebbipleri arasında bir bağ kurulmaz. Geçmiş felaket tarihe, tarihçilere havale edilir; Erdoğan'ın mesajında olduğu üzere bazen failsiz-nedensiz bir üzüntü ve pasif anma vesilesi kılınır o kadar. Bu zihniyete göre geçmiş geçmiştir; bugün geçmişten niteliksel olarak farklıdır; geçmiş felaketlerle 'hesaplaşılıyor' oluşu da zaten bunun delili değil midir? Devlet 'özür' diliyorsa ya da taziyede bulunuyorsa bir şeyler, hem de radikal bir biçimde değişmiş sayılmaz mı? Sözün özü bu zihniyet çerçevesinde geçmişle 'hesaplaşmak' kendi başına bugünün muktedirlerini geçmişten azade kılan, onları niteliksel olarak farklılaştırıp meşrulaştıran bir işlev kazanır.

Geçmişin acıları, bugün de geçerli olan sömürü ve tahakküm ilişkilerinden azade kılınarak tekerrürü mümkün olmayan 'benzersiz' hadiseler haline getirilmiş olduğunda ortada ciddi bir sorun var demektir. Soykırım 'istisnai' bir barbarlık biçimi olsa da onu mümkün kılan saik ve maddi ezme-ezilme ilişkileri, 1915 dünyasında olduğu gibi 2014 dünyasında (ve Türkiye'sinde) da hayli hayli mevcuttur. Bunu unutturan bir 'yüzleşme', hesaplaşılacak istenen tarihin bugün de devam ettiğini gözlerden gizlemek anlamını

taşır. Kürtlere karşı linç girişimleri sıradanlaşmışken tek başına 6-7 Eylül pogromu ile 'hesaplaşmak' anlam ifade etmez mesela. Yüzleşmemiz gereken tarihin bugün de hâlâ 'bizimle', yani tepemizde olduğunu bir an bile unutmaya hakkımız olmamalı.

Günümüzde ütopya gelecektekinden olduğu kadar tarihten de sürgün edilmiştir. Enzo Traverso'nun hatırlattığı üzere, Gulag'ın anısı devriminkini, Yahudi soykırımının anısı büyük antifaşist mücadelelerinkini, köleci barbarlığın anısı sömürge karşıtı mücadelelerin anısını gölgelemiştir adeta. Muktedirlerin denetim ve gözetimindeki 'yüzleşmelerde' kurbanların-mağdurların anıları anılır, onların zafer ve yenilgilerinin anısı değil. Geçmişte kurbanlar kadar sömürü ve tahakküme karşı mücadele edenler de olduğu ve kurbanların çoğunun aslında bu ikinciler olduğu unutturulmaya çalışılır. Böylece geçmiş mücadelelerinin anısı silikleştirilir ve geçmiş, ancak pasif bir biçimde anılacak bir felaketler toplamına indirgenir. 'Ölenlerin dövüşerek öldükleri' es geçilir, devletin alicenaplığının eseri olacak bir özürle hatıraları yâd edilebilecek pasif kurbanlar oldukları kafamıza kakılmaya çalışılır. Bu anlamda, zamanında Ermeni devrimci örgütlerinin uluslararası işçi hareketiyle bağlantılı olduğunu, temsilcilerinin Lenin'le Rosa Luxemburg'la aynı kongrelere katıldıklarını unutmaya, onların mücadelelerini es geçmeye hakkımız yok. Bizim, yenilenlerin yitip giden umutlarına sahip çıkacak, onları şimdide yeniden canlandıracak aktif-militan bir belleğe ihtiyacımız var.

Tarih, mücadele ve direnişlerin, hatta kısmi ya da geçici de olsa zaferlerin hiç bulunmadığı bir yenilgiler kısır döngüsü değil. Tarih 'başka' bir geleceğin ipuçlarını, kısa anlar için de olsa altta kalanların birleşip direnme ve hatta bazen kazanma kabiliyetini gösterdiği gizli kalmış epizodları açığa çıkardığında verebilir ancak. Bu anlamda geçmişte gerçekleşmemiş, bastırılmış ihtimaller de, katedilmemiş patikalar da tarihin bir parçasıdır. Gözümüz kulağımız o gerçekleşmemiş ihtimallerde olmazsa bizim için bugün de var olan seçenekler arasına sıkışmaktan, onların peşinde sürüklenmekten başka çıkar yol kalmaz. 'Bizim' geleceğimiz, geçmişin bu gizli-kaçak anlarında, mesela

Ermeni devrimcilerin soykırım öncesinde yürüttüğü mücadelelerde gizlidir.

Özgürlük ve eşitlik mücadelesinin tarihin 'nesnel' yasaları uyarınca zafere ulaşacağı kesin değilse, onun esinleneceği yegâne şey, 'köleleştirilmiş atalarımızın' zincirlerini kırmaya cüret ettikleri anlar olacaktır. Boyunduruk altına alınmış, katledilmiş atalarımızın bu köhne dünyada sıkışıp kalmış, zincire vurulmuş ruhlarını huzura kavuşturacak şey devlet ricalinden gelecek bir özür ya da taziye olamaz elbette. Onların kefaretni ödeyebilecek yegâne şey, bu felaketslere geçmişte de günümüzde de gebe olan dünyanın biz torunlarınca alt üst edilmesidir ancak.

Kaynak: fotibenlisoy.tumblr.com